ÇINARALTI

Sayı : 58

Kuruş 15

MİLLİYET DERGİLERİ

AFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUASI

BU SAYIDAKİLER:

ayram ertesi	Yusuf Ziya Ortaç
ya Gökalp ve Durkheim	Peyami Safa
ltın anahtar	Dr. M. Hakkı Akansel
eni bir Selçükname	Atsız
benimdir ezelden (şiir)	Elmas Yıldırım
şker duası (şiir)	Orhan Asena
kşam (şiir)	Leman Çiçekdağı
Urfa	R. Yalgın
Delhiden Üsküdara	Barkın
Fatih	Nejdet Sançar
gurbet kuşuna (şiir)	Halim Yağcıoğlu
Ayalı ve Kiracıları (Tenkid)	Vecdi Bürün
Geceler (şiir)	Edip Ayel
Göç (milli roman)	Yusuf Ziya Ortaç
Seçme güzel şiirler	İktibaslar

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

Yeni bir Selçukname

Yazan : ATSIZ

Konya Kütüphanesi müdürü Mes'ud Koman, şimdiye kadar tarihçiler tarafından bilinmiyen bir Selçukname neşretti. «Ünsî Lokman» adında bir Mevlevi tarafından 785 hicrî (m. 1384) tarihinde Halepte bitirilen bu manzum farsça Selçuknameden şimdiye kadar hiçbir eski kitapta bahis geçtiğini bilmiyoruz. Müellifi hakkında da tercümeihal kitaplarında malûmat yoktur. «Ünsî Lokman» hakkında Mes'ud Komanın ortaya koyabildiği malûmat şudur:

Selçükname sahibi, adının Ünsî olduğunu kitabında söylüyor. Eldeki nüshanın müstensihi de müellifi «Ünsî Lokman» diye anıyor ve Mevlevî olduğunu kaydederek onun hakkında asrımın allâmesi diyor (1). Müellif kendisinin Horasanlı ve «کنابد» «Kinayed» kasabasından olduğunu söylüyor. Bu کنابد «Kinayed» in doğrusu کنابد «Kinabud» olmalıdır ki bu da Nişapur civarındaki جنابد «Cunâbid» kasabası olabilir. Buradan birçok bilgin ve şair yetişmiştir. Kitaptan çıkarılabildiğine göre Ünsî pek genç yaşında Konyaya gelmiş ve Konyanın Karamanlılar tarafından elde edilmesi sıralarında oradan çıkmış ve bir asır kadar uzun bir ömür yaşamıştır. Konyada gömülü olan bir «Lokman Dede» vardır ki eğer bu, bizim Ünsî Lokman ise onun tekrar Konyaya döndüğü bununla anlaşılmış olur.

İşte, Ünsî hakkında Mes'ud Komanın söyliyebildiği bu kadardır. Daha fazlasını söylemeğe de şimdilik imkân yoktur. Bu başlangıçtan sonra 17 büyük sayfa tutan manzum metin, sonra onun Türkçeye tercümesile has isimler endeksi gelmekte ve hacmi küçük olan bu eser ortaya bir takım meseleler koymaktadır:

1 — Bu meselelerin en mühimmi bu eserin sahte olup olmadığı meselesidir. Kitabın manzum farsçasındaki bozukluk ilk bakışta onun sahte olabileceği hakkında bir şüphe uyandırmaktadır. Çünkü «manzum» olarak yazılan eserde kafiyeler doğru olmakla beraber vezin namına hemen hemen hiçbir şey yoktur. Hattâ bu eser (o zaman için pek orijinal bir düşünce olmakla beraber) hece veznile de yazılmış değildir. Bu gibi eserlerin :

Fâilâtün fâilâtün fâilün
Mefâilün mefâilün feûlün
Feûlün feûlün feûlün feul

vezinlerinden biriyle yazılması gerekirken kitap bu vezinlerden hiçbirine uymuyor. Mısraların heceleri de 7-12 arasında değişmektedir. Bununla beraber bazı mısraların fâilâtün fâilâtün fâilün veznine uyması da dikkati çekiyor. Meselâ baştan 2, 4, 7, 13 üncü mısralar olan şu mısralar bu vezne uymaktadır:

چون حیات جاودانش بیشمار
چون نماید و حدتش هر چیز تام
ذرهٔیست این کائنات در عرش او
آن جیبی ذات حق که مصطفی

O benimdir ezelden...

Esme ey sabah yeli, böyle muhalif esme,
Tellerini bozduğun o sevdalı yar benim;
Söz verdim, gideceğim, gel de yolumu kesme,
O gök deniz, yeşil dağ, o güllü diyar benim...

Gönlüm alev saçarken volkan gibi derinden,
Ne korkum, bir yolsuzun, imansızın birinden;
Bir oh çeksem, şahlanır dağlar kopar yerinden
Tarihlerde ün almış bir şöhretim var benim...

Kim geçer dünyaları mesteden o güzelden
Ben onun öz yariyim, o benimdir ezelden;
Yolunda döğüşürüm, vaz geçmem bu emelden
Ya o benim olacak, ya kanlı mezar benim...

Elmas - Yıldırım

Kitabın daha sonraki kısımlarında da böyle vezni düzgün birkaç mısra daha bulunduğuna göre «acaba eser fâilâtün fâilâtün fâilün veznile yazıldığı halde müstensihler elinde mi bozulmuştur» fikri akla gelmez mi?

Gerçi kitabın birçok mısraları pek basit bir farsça ile yazılmış olup hiç de 14 üncü asrın farsçasına benzemiyor. Fakat bu da acaba yukarıki sebepten yâni istinsahlar sırasındaki değişikliklerden doğmuş olamaz mı?

Bugün Mes'ud Komanın elinde bulunan tek yazma 1161 (=1748) de istinsah olunduğuna göre eserin telifinden 364 yıl sonra kopya edilmiş demektir. Hiç şüphesiz Mesut Komanın nüshası, Ünsî'nin eliyle yazı nüshadan istinsah edilmiş değildir. Bu dördüncü - yeşinci elden bir istinsah olduğunu tahmin etmekte hiç de yanlış yok İstinsahlar sırasında ise kitapların ne kadar değiştirildiğini ilim erbabı iyi bilir. Bunun başka Mes'ud Komanın elindeki yazmanın cönk tarzında olması (yani yaprakların birbirine yandan değil de yukardan eklenmiş olması) kitaptaki farsçanın niçin bu kadar acemice ve veznin neden bu derece bozuk olduğunu biraz izah ediyor zannındayım. Nitekim daki Lâla Mustafa Paşa Camii imamı Hacı Hasan tarafından 1161 (=1748) de istinsah edilen bu eser farsça olmasına rağmen hâlde halk arasında okunuyordu. Cönk tarzında olması başka türlü izah edilemez. gın ise o tarihte büyücek bir köy olduğunu orada okunan veya oradaki bir imam tarafından istinsahına lüzum görülen bir eser kılâsik farsça ile yazılmış olmasına hiç lüzum yoktur. Eser her halde Hafız Hasan eline geçinceye kadar epey sadeleştirilmiş Hafız Hasanın da onu biraz daha sadeleştirdiği kabul olunabilir. Halk için kaleme alınmış bir eserin farsça olmasında da aykırı yoktur. Halk için veya yarı münevverler Mesneviyi Fars dilile yazan Mevlânaya uyup Mevlevilik ananelerinin kuvvetle yaşadığı ki Konya'da yine bir Mevlevi dervişi Lokman Ünsî'nin popüler bir eseri farsça yazmış olmasında gayrı tabii hiç bir yoktur. Eser, farsçayı biraz bilen Türkler «Türk farsçası» diyebileceğimiz sade farsça ile kaleme alınmış, müstensihler de de haddinden fazla bozulmuştur. Ünsînin aruzu iyi bilmediği için birçok raları kendisinin bile bozuk olarak da düşünülebilir.

Bunun için ben bu eserin sahte olduğu kanaatindeyim. Yalnız, aslına göre değişmiş olduğu da muhakkaktır.

2 — Kitabın ortaya koyduğu ikinci sele şudur: Selçukluların yıkılışından yazılan bu Selçuk Şehnamesi acaba kaynaklara dayanılarak meydana getirilmiştir? Mesut Komanın, Ünsî Şehnamesinraber elde ettiği öteki yazmalar bu kısmen hallediyor gibidir. Çünkü tamamlıyan bu yazmalardaki bazı yeniliklere göre 14 üncü asırda Anadolunevi milliyetçilik hareketi olmuş (fikir sında), bazen aşırı giderek gayrı ilmî gayrı ciddî bir şekil alan bu hareket bukım tarihi eserlerin yazılmasına sebep olmuştur. Bu eserlerin kaynakları da kısmen eserler olmakla beraber daha çok halk neleri, yahut yarı destanî tarzda bir kitaplar olmuştur. Ünsînin yazılı kaynakları arasında Selçukluların son zamanında

(1) Bu «allâme» sözüne fazla değer vermemeliyiz. Çünkü birçok müstensih ve mütercimler, tercüme veya istinsah ettikleri eserlere değer verdirmek için o eserlerin sahipleri hakkında bu «allâme» sıfatını kullanmışlardır. Esasen Ünsî gerçekten bir büyük bilgin olsaydı tercümeihal kitapları ondan bahsederlerdi.

İktibaslar :

ZİYA GÖKALP

Harp ejderi ile politika kahpesi kucak kucağa hora teperken gündelik bir gazetenin başköşesinde Ziya Gökalpın ölüm yıldönümünün anılmasını yersiz bulanlar olursa, sevgili okuyucum, sen onlara kulak asma!

Bir insan topluluğunun millet dediğimiz ileri bir cemiyet haline yükselebilmesi için şu kadar milyon ferdi yanyana koyup bunları bir takım yasalara bağlamanın fayda etmediğini hep biliyoruz. Millet, ne ırk, ne din, ne de dil ve coğrafya gibi kimi belli, kimi müphem bir sürü unsurları kendinde bulan bir cemiyet tipi değildir. Eğer öyle olsaydı, yer yüzünün en geri ve en küçük insan topluluklarına da millet adı verilmekte güçlük çekilmezdi. Bugün hep biliyoruz ki, millet adına hak kazanmak için bu morfolojik unsurlar üstüne hiç sönmiyen bir ülkü ışığı ve hiç soğumıyan bir sevgi ateşi yanmak şarttır. Milleti yapan biz fertler, ülkü ışığını büyük kafalardan, sevgi ateşini de büyük kalblerden alırız. İşte Ziya Gökalp, bütün ömrünce Türke bu nimetleri aşılıyan sayılı ilim adamlarımızdan biri, belki birincisi idi.

Onun temsil ettiği fikirleri bugün belki eskisi kadar yayılmış görmiyenlerimiz vardır ve belki bunlar görüşlerinde haklıdırlar da. Zaten, Gökalpa ilham kaynağı olan Durkheim'ın mekanik cemiyet telâkkisi de artık ihtiyarlamış bulunmuyor mu? Durkheim sistemini otuz yıl önceki İmparatorluk şartlarına harikulâde bir orijinallikle intıbak ettiren ve kendi seziş kudretile bize mahsus bir fikriyat manzumesi yaratan büyük Türk bilgininin bazı düşünceleri zamanla kıymetten düşebilir. Fakat bu, Ziya Gökalpı unutmamız için bir özür teşkil edemez.

Bilgi, hakikate varmak uğrunda yapılan metodlu bir gayrettir, diyoruz. Bu gayret bizi hakikate ulaştırmasa bile ona yaklaştırır. Bilgin adam, belki de hiç bir zaman yetişemiyeceği bir gaye uğrunda yorucu ve yıpratıcı bir gayret harcadığına göre, üzerinde çalıştığı mevzuu seviyor, demektir.

Ziya Gökalpın mevzuu Türklüktü ve o Türklüğe âşık bir ilim adamıydı. Eski tarihimizin karanlıklara gömülü durduğu bir devirde müspet metodile serptiği ışıklar, dünümüzü ve yarınımızı daha uzun zamanlar aydınlatacak kadar nurludur. Kendi kendimizi bulmak yolunda bundan böyle bir hayli karanlık yırtacaksak, Ziya Gökalpın ışıklarına gene sık sık başvurmak zorunda kalacağımızı unutmamalıyız.

Fakat onun asıl büyük tarafı, kendi varlığı idi. Sevdiği ve inandığı Türklüğe o kadar bağlanmıştı ki, bunun dışında bir düşünce, bir emel taşımıyordu. Bir politika makinesinin ideolojisini kurup ona can verdiği halde, bütün ömrünce politikadan uzak kaldı. Kafasındaki ülküyü ve kalbindeki sevgiyi gençliğe aşılamak en büyük zevki idi. Onun ışığile kafası aydınlanan, onun ateşile kalbi kaynıyan gençler olmasaydı, belki Çanakkale, belki de Sakarya bizim mezarımız olurdu. Ziya Gökalpı, kitaplara bastığı fikirlerden ziyade yüreklere aşıladığı inançtan ötürü sevmeli ve benimsemeliyiz.

Milli varlığı ülkü bilmek, bu uğurda hiç bir fedakârlıktan çekinmeksizin çalışmak, en büyük saadeti başarılmış vazifede aramak, bugünün en lüzumlu faziletleri değil mi?

Bunları, hayatı ve eserile işte Ziya Gökalpta bol bol buluyoruz. Ülkü ve sevgi faziletlerini bu ölmez kaynaktan içmek her Türke borçtur.

Nadir Nadi

— Cumhuriyet'ten —

Seçme, Güzel Şiirler

KİMSESİZ

Daldım bulutlarla günün cengine,
Kırlarda yalnızım bu akşam gene.
Kuşlar kanat açmış yanan engine,
Kalbi gölgeleyen dallar, kimsesiz.

Rüyamı tertemiz göklere serdim:
Kalmak istemedi toprakta derdim!
Senden haber verse biraz gülerd
Denizlerden esen yeller kimsesiz...

Uzaktan türküler taşar, yükselir,
Tepeden çıngırak sesleri gelir;
Ne olur sevdiğim, sen de çık, belir,
Kalmasın bu kuytu yollar kims

Nuri E

SULAR BULANMAYINIZ

Beyaz güller kadar ak,
Neşeler gibi kıvrak..
Sevgilerden çok oynak
Sular.. bulanmayınız..

Taşlarda köpürerek,
Kumlarda sürünerek,
Çamurları sürerek
Sular.. bulanmayınız..

Ümitler gibi zengin..
Emeller gibi rengin,
Ölümler kadar engin
Sular.. bulanmayınız..
Sular bulanmayınız..

Nureddin ŞİPAL

Okuyucularımıza :

Çınaraltı Koleksiyonu

İkinci cildi çıktı

Fiati :

İstanbul için 410 Kuruş

Taşra için 425 »

Çınaraltı'nın 27 den 52 nci numaraya kadar altı aylık nüshasının koleksiyonu güzel bir cilt halinde yaptırılmıştır. Sayısı pek az olan bu koleksiyonu edinmek istiyenlerin şimdiden acele etmelerini tavsiye ederiz.

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 58 — Cumartesi 31 Birinciteşrin 1942

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi, No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krs. — Cilt : 3

Bayram ertesi

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

Cumhuriyet bayramının on dokuzuncu yıldönümünü de, senelerin küllendiremediği ayni ateşle kutladık: Bayraklarla, ampullerle, fişeklerle, trampetlerle, borularla ve :

On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan!

marşile...

Montesquieu: «Cumhuriyet, fazilettir» der. İtiraf edelim ki, on dokuzuncu yıldönümünün bu tarife uyan tek jestini, genç ve mütefekkir Maarif Vekilimiz Hasan Âli Yücel yaptı: Cumhurreisimize takdim ettiği on sekiz ciltlik kılâsikler tercümesile.

Bunun dışındaki bütün o bir ağızdan «Yaşa» lar, bütün o avuçları patlatan alkışlar, bütün o dekoratif izciler geçidi, büyük çapta bir nümayiş edebiyatından öteye geçemez.

On dokuz yıldır, bu inkılâbın dev adamları ve dev adımları üstüne, ilmin başı bir lâhza eğilip düşünmedi. Üniversitemiz, rahmetli Darülfununu hayır ile yâdettirecek bir Karacaahmet sükûtuna dalmış, otuz iki dişinin kilidi arasından tek kelime sızdırmaksızın susuyor. Babıâli kitapçılarının camekânlarına bakınız: Yalnız Lenin, Hitler, Mussolini gibi yeni dünyaların iri yarı şöhretlerile değil, Antoni Eden gibi centilmen Hariciye Nazırlarile bile göz göze gelirsiniz. Fakat, on dokuz yıldır bize bayram ettirenlerin hayatını ve bu bayramların mânasını belirten, tek, ama tek kitaba raslayamazsınız!

Yirminci yıldönümünü, kabuktan içe girişin sevincile kutlamayı diliyelim.

Yusuf Ziya ORTAÇ

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için:
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

18 inci ölüm Yıldönümü vesilesile

Ziya Gökalp ve Durkheir

Yazan : **Peyami SAFA**

Ziya Gökalpın on sekizinci ölüm yıldönümü, günlük gazetelerde, onun hatırasını azizleştirenlerin yanı sıra bazı münasebetsizliklerin tecellisine de fırsat verdi. On sekiz senedenberi Gökalpa karşı yapılan tenkidlerin başında onun Durkheim metodunu benimsemesi gelir. Buna taklitcilik, yabancı fikir ithalâtçılığı, tercümecilik damgası yapıştıran çok olmuştur. Bunların arasında fikir iffetine ve ilim haysiyetine sahip tek imzaya tesadüf edemezsiniz. Bu iffetsizlik Ziya Gökalpın muarızı geçinen Galata simsarlarına veya Marksist bozuntularına, bir ilim metodunun beynelmilel olduğu müteârifesini bile inkâr ettirebiliyor.

Durkheim bir metot getirmiştir. Les règles de la méthode sociologiques ismindeki meşhur kitabına göre bu metodun esas karakterleri şunlardır:

Evvelâ onun her felsefe metodundan ayrı bir hüviyeti vardır. Sosyoloji, metafizikçileri birbirinden ayıran faraziyeler arasında birinden birine karşı cephe alamaz. Onun bütün istediği şey kozalite prensipinin içtimaî hâdiselere tatbikidir.

Saniyen bu metot objektiftir. İçtimai vakıaları şeyler = choses telâkki eder. Bu prensip Comte'un ve Spencer'in akidelerinde de vardır; fakat tatbikata istikamet veren tam bir metot haline gelememiştir.

Durkheim sosyolojinin içtimai vakıaları objektif zaviyeden nasıl incelemek lâzım geldiğini göstermiştir. İspat etmiştir ki eğer sosyolojinin mevzuu olan vakıalar objektif fikirler sisteminden başka bir şey değilse onları izah etmek de kendi mantıki nizamları içinde yeniden düşünmek demektir: Şeylerin sırrı ancak metodik tecrübelerle fâş edilebilir.

Üçüncüsü de bu şeyler tamamile içtimaidirler ve kendilerine has bir karakterleri vardır. Onları ruhi veya uzvî şartlarına irca etmek kabil değildir. İçtimai bir vakıa, ne ruhi ve ne de uzvi, yalnız diğer bir içtimai vakıa ile izah edilebilir. O halde sosyoloji başka hiç bir ilmin takısı (melfufu) değildir. Sosyoloji müstakil bir ilimdir.

Durkheim'in sosyolojiye en büyük hizmeti ona müstakil bir ilim haysiyetini kazanabilmesi için muhtaç olduğu metodu vermesidir.O tarihte içtimaî hâdiseleri ferdiyen-ruhî hâdiseler arasındaki sirayetle izah etmek istiyen Tarde'ın Fransa ve dünya fikir âlemi üstünde büyük bir nüfuzu vardı. Türkiyede de bu kanaati Satı'bey temsil ediyordu. Tıpkı Fransada Tarde ve Durkheim arasında olduğu gibi Türkiyede de Satı'bey ve Ziya Gökalp arasında içtimai hâdiselerin karakteri münakaşa edildi. Fakat bu Fransaya ve Türkiyeye hâs değil, bütün dünyada içtimai hâdiseleri sui generis karakterinden şüphe edenlerle buna inanmış olanlar arasında hâlâ cereyan eden bir münakaşadır. Hâlâ Fransada ve Fransadan başka memleketlerde Tarde gibi düşünen ilim adamlarına raslanır ve Durkheim metodunu benimsemiş olanlar pek çoktur.

Bu metot ya doğrudur veya değildir. Doğru ise sosyolojinin yıkılmaz prensipini teşkil eder. Artık hangi milletin çocuğu olursa olsun her sosyoloğun içtimai vakıaları bu metotla incelemesi bir taklit değil, bir vazife hükmünü alır. Çünkü her ilim adamından yeni bir metot getirmesi istenemez. Bu takdirde hasıl olacak metot curcunası içinde bizzat metot mefhumundan eser kalmaz. Durkheim bir sosyoloji ekolü açmıştır. Dünyanın en büyük memleketlerinde bu ekolün mensupları vardır. Hiç kimse onları Durkheim metodunu benimsemekle suçlandırmaz; fikir ithalâtçılığile damgalamağa kalkmaz. Yat vurgunculardan, Galata simsarlarından ve aşağılık politika düzenbazlarından başka herkes ilmin ve metodun beynelmilel olduğunu bilir. Archimed kanununa veya Durkheim metoduna inanmış bir Türk âlimini kâfir telâkki etmek bir politika düzeni değilse bir yobazlıktır.

Ziya Göhalp, dünyanın pek çok ve pek büyük sosyoloji âlimleri gibi Durkheim metoduna inanmıştır. Türk milliyetçiliğini bu prensipe dayanarak yeni baştan inşa eder. Bu çalışmasında Gökalp tamamile orijinaldir; orijinal olmakla kalmamış, geçen sene Çınaraltı'da yazdığım gibi dünyanın bugünkü nasyonalist inkılâplarına bayraktarlık eden fikirleri ayni formüllerle çeyrek asır evvel ifade ederek beynelmilel çapta bir inkılâplar serisinin ilk mübeşşirlerinden biri olmuştur. Durkheim'in metodu ise ne sosyalist, ne endividualist, ne de nasyonalisttir. Amelî doktrinler ve ideolojiler önünde de müstakil kalmak ister (Yukarıda zikredilen kitap. s : 174).

Bu metot doğru değilse onu tenkid etmek lâzımdır. Yanlış olduğu ispat edilebilirse Ziya Gökalp fikir ithalâtçılığı veya kopyacılıkla değil, benimsediği ve dayandığı metodun dayanıklı olmamasile çürütülebilir. Kaldı ki, Gökalp'ın milliyetçiliği yalnı metoda da istinat etmez.

Durkheim'in sosyolojisi olmasaydı, beyin Türk tarihine ve Türk diline a kümlerinden çoğu doğruluklarından şey keybetmezlerdi. GençKalemlerde Türkçecilik hareketinin Türk dili için ve sağlam bir istikamet olduğuna ina için Durkheim metodunu bilmeğe de, semeğe de mecbur değiliz. Gökalpın faasını yaptığı en büyük prensipler bu böyledir. Fakat kendisi, Türk dili tarihinin hakikatlerini bir de sosyo en yeni metodile perçinlemek istem ideolojisine ayrıca ilmî bir doktrin vermek arzusile izah edilebilir. Ha ideolojiler, ilmin önünde koşan ve daha yakından kovalıyan sezişlerile ha geniş bir araştırma yolu açarlar. metoduna dayanmaları, daha ci keşif uçuşile ona kılavuzluk etmelerir değildir.

Ziya Gökalp da böyle yapmıştır. şinin ve sistemli tefekkürünün bütün mizi kucaklıyan bir hamlesile Türk yetçiliğine ait en büyük prensipleri yıp ortaya koymuş, sonra bu k sosyolojiden de fetva almıştır. Durk ya Roberty, Gumplowiez veya Oppe kime sorsanız ona hak verecekti. Ziya Gökalpın hakikatleri, Avrupanı büyük memleketlerile beraber Türk bedahetleri haline gelmiştir. Hele fik yamızda Türk tarihinin Sultan C başladığına ve öz Türkçenin Osma duğuna inanan tek adam kalmış mı kat Gökalp otuz sene evvel kültür C cılığına hücum ettiği zaman karşıs Edebiyatı Cedide, bütün Darülfünun tün matbuat çıkmıştı. Onlara ka kirlerin zaferini temin eden Göka rasına sövenler hem Türkün, hem düşmanıdırlar.

Peyan

ALTIN ANAHTAR

Yazan: Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Alman filozofu meşhur Şopenhaver der (Devirler, hükûmet tarzları değişir, fakat ılar hiç değişmez. İki bin sene evvelki ne ise şimdiki de odur: şahsi menfaati, asları peşinde koşan insan!)

Bu görüşün ne kadar derin olduğunu, lar arasındaki münasebetlerde (Para) kuvvetinden, (Rüşvet) ten bahseden bu an anlıyacaksınız. Dedelerimiz: (Altın ıtar her kapıyı açar derlerdi. Bir kaç etin tarihlerinde kısa bir gezinti bu dar- eselin ne kadar yerinde olduğunu bize ecektir.

Bu yazıda (dış rüşvet) ten bahsolunaır. Başka bir yazının konusu da (iç rüş- olacaktır.

***

Bu yazıya çalışkan Hammerin bir mütaile başlıyayım: (Kartaca ve Roma searının, Anglikan kilisesinin ve Osmanlı ı sınıfının birbirine diyecekleri bir şey ır) (1). Ahlâk fesadı noktasından.

Bizans İmparatorluğunda para kuvve- — Bizans tarihi mütehassıslarından Fran- Charles Diehl'in (Bizansın yükselmesi ve si) isimli eserinden (2): (Bizans siya- , yabancı milletler üzerinde tesir yapiçin kullandığı en birinci, en kaba, en , en basit çare (para) idi. Bu siyaset, durulamıyan bir kuvvet olarak paramüş ve bazan dar bir görüşle, her deve herkese karşı para kudretini kulştır. Justiniyen, Bizansın etrafında şan bütün kıralları, prensleri para ve elerle kazanmıştı. Altı yüz sene sonra, si Komnen de aynı vasıtaya başvurmuş- **Bizans siyaseti, her devirde ve her ın satılık olduğunu kabul etmiş ve bun-** Hun prensi ile garplı bir prensi müsavi uştur).

Osmanlı devletinde dış rüşvet — Hammeşhur (Osmanlı Devleti Tarihi) ne (1575 de, Alman İmparatoru, sefiri bodö Preyner vasıtasile, padişaha otuz bin düka altını, sadrâzama iki bin ekü, vezirlerin beherine biner ekü verdi)).

(Yabancı Devletlerin Osmanlı devletine e verdikleri haraçlar: Nemçe otuz bin, ilvanya beş bin, Venedik üç bin, Raon iki bin, Moldavya (Buğdan) on beş Eflâk yüz elli bin düka altını. Sadrâda payını alırdı: 1578 senesinde, sadn ceman otuz bin altın almıştı (7-40).

(Venedik sefiri Soranzo, Divanda elli bin altın verdi. Sadrâzama dört bin verdi, ve muahede yenilendi (1577) (7-49).

(Sokollu, hıristiyan devletlerile yaptığı muahedelerde, Osmanlı devletinin ticari menfaatlerine hizmetten ziyade, kendi kesesini düşünürdü) (7-52).

(Üçüncü Murat devrinden itibaren, Osmanlı devleti, bütün hıristiyan devletlerin tabaalarına serbest ticaret hakkını verdi. Çünkü, hıristiyan devletler, Osmanlılarla ticaret münasebetlerinde pek çok menfaat buluyorlardı. Vezirleri, dönmeleri, Yahudileri ifsat etmek suretile, müsait ticaret muahedeleri elde etmek ümitleri çok büyük idi) (7-53).

(Nemçe ile muahedenin tazelendiği her defada sadrâzamlar altı bin altın alırlardı. Siyavuş paşa bunu on bine çıkardı) (7-175).

(Transilvanya prensi, eğer Lehistan kıralı olursa, sadrâzama kırk bin, diğer vezirlerin her birine onar bin altın vereceğini vâdetti) (7-187).

(İngiliz sefiri, İspanya ile mütareke yapılmaması için, padişahın hocası müverrih Sadettine beş bin altın verdi) (1587), (7-195).

(Nemçenin Transilvanya işlerine karışması maddesinde, sadrâzam Nasuh, sefire şöyle söyledi: (Murat ile sarhoş Habibin, Zitvatorok sulhu için imparatordan rüşvet aldıklarını bilmez değilim) (8-195).

(Venedik balyozu (sefiri) Nani, sadrâzama bir kaç bin altın vererek, Uskokların muahedeye sokulmasını temin etti) (8-212).

(Venedik sefiri, devletin ruhu olan Esat efendiye kıymetli kumaşlar ve dalkavukluk ile yanaştı. İspanya ile mütarekeyi reddettirdi, Venedik ile sulh yapıldı) (8-247).

(İspanya sefiri Montalbano, padişahın üç kız kardeşini, hediyelerle kendine bağladı) (1624) (9-63).

(Lehistan ile yapılan sulhte, bol para çok iş gördü (1660) (11-118).

(Eflak beyliği, istiridyeci Radula seksen bin eküye satıldı, onun maiyetindeki Rumlar, bu diyarı kasıp kavurdular) (11-268).

(Baltacı Mehmet, Katerinanın mücevherlerini aldı: bir kaç yüz bin ruble değerinde idi) (13-237).

(Fransa sefiri, İsveç kıralı on ikinci Şarldan padişaha bir mektup getirdi. Kıral, bu mektubunda, padişaha, Osmanlı devlet adamlarının Rus altınlarile ifsat edilmiş olduğunu haber veriyordu) (13-249).

(Fransa Hariciye Nazırı Marquis d'Argenson, 23 ilkkânun 1746 tarihli bir mektubunda, kumbaracı Ahmet paşaya (Fransız dönmesi Bonnval), Nemçeyi, Osmanlı ordusu ile, Macar cihetinde meşgul etmesini yazıyor. Bunun için para verileceğini, yalnız paranın Osmanlı devleti harbe başladıktan sonra gönderileceğini bildiriyor) (15-365).

***

Bismark ve dış rüşvet — (Bismark, bir gün, Prusya Millet Meclisinde şu demeçte bulundu: (Sadova zaferinden sonra, bütün gayretlerimi, Fransada, Prusyanın silâhlanması hakkında sükûtu muhafaza ettirmeğe ve Fransızlara aldatıcı bir emniyet telkinine sarfettim. Her şey tamamlanınca, Fransız gazetelerine bağladığım tahsisatı kesmekten başka bir iş kalmadı. O vakit, Fransız gazeteleri, birden bire, yeniden müthiş vatansever kesildiler. Onlar, harbe teşvik etmekle, benim harp ilânı için bahane bulmamı kolaylaştırdılar.)

(Daha evvelce de, Kavur, İtalya Birliğini kurduğu zaman, meclisten, dışardaki propagandaya tahsis etmek için, 62 milyon istemiş ve bunun sarf yerini bildirmekten sakınmıştı. O, (bu para ile, ben, İtalyan Birliğini kurdum) demişti) (3).

***

Sovyetler hükûmeti, Çariçe İkincii Katerina zamanında Rusyanın Paris elçisi bulunan Simoline tarafından 1789-1792 senelerinde Çariçeye yolladığı gizli mektupları neşretmiştir. Pariste çıkan (Le Temps) gazetesi, 2 haziran 1939 tarihli nüshasında bundan bahsetmiştir:

(Sefir, 1 nisan 1791 tarihli raporunda, İngiltere ve Prusyanın, Pariste, gizli maksatlar için pek çok para sarfettiklerini yazıyor. Para mukabilinde, Fransayı idare eden mebuslardan herşey elde edilebilir. Hattâ, büyük vatansever Mirabeau (Mirabo) bile paraya karşı hassastır. Simoline, meşhur Fransız diplomatı Talleyrand'ı elde etmiştir (12 nisan 1791 tarihli mektubu). Rus sefirine göre, siyasi komitede ahlâkını bozamadığı bir tek kişi vardır: ihtiyar Marki dö Chatelet (Şatölet). Bu zat, sefirin, Fransayı İngiltereye karşı harekete geçirmek projesine itiraz etmiş ve onu akim bıraktırmıştır. Sefir diyor ki: (dostlarım, yani casuslarım, alacakları paranın miktarını indirmeğe razı olmadılar, ve bu hususta zâtı haşmetpenahınızın cömertliğine sığındılar. Fakat, bir (dostum) var ki siyasi komitenin ruhudur, onu, bilhassa, tavsiye ederim).

Katerina, sefire üç yüz elli bin lira gönderilmesini emrediyor. (Hizmet edecek) insanları satın almak için. Çünkü sefir, 1790

(Sonu 9uncu sahife, 3üncü sütunda)

(1) Hammer (Osmanlı Devleti Tarihi) ızca Hellert tercümesi, 1830-40. (8-366), sekizinci cild, 366 ncı sayfa.

(2) Charles Diehl: Byzance, Grandeur adence, 1919, sayfa: 55-56.

(3) A. Fouillée: esquisse paychologique des peuples européens, 8 inci bası, sayfa 290, not 1.